

ВІДГУК
офіційного опонента

доктора економічних наук, професора, професора кафедри менеджменту
Уманського національного університету Вуйченко Марини Анатоліївни
на дисертаційну роботу Менюка Миколи Васильовича на тему «Організаційно-
економічний механізм управління безпекою праці у територіальних громадах»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 073
«Менеджмент», галузі знань 07 «Управління та адміністрування»

Актуальність теми дисертаційної роботи

Сучасні умови функціонування територіальних громад України характеризуються поєднанням децентралізаційних перетворень, воєнних загроз, пошкодженням виробничої та соціальної інфраструктури, дефіцитом фінансових і кадрових ресурсів, зростанням професійних, техногенних та соціально-економічних ризиків. За таких обставин питання безпеки праці виходить за межі внутрішньої функції окремого підприємства й набуває значення важливої складової місцевого управління, збереження трудового потенціалу, стійкості комунального сектору та безпечного розвитку громади.

Особливої актуальності набуває формування цілісної системи управління безпекою праці на рівні територіальних громад, де органи місцевого самоврядування, комунальні підприємства та установи мають узгоджувати стратегічні, програмні, організаційні, фінансові, кадрові й контрольні рішення. Традиційні підходи, орієнтовані переважно на реагування після настання небезпечної події, не забезпечують належного рівня попередження професійних ризиків і потребують трансформації на засадах превентивності, ризик-орієнтованого управління та цифрового моніторингу.

У цьому контексті дисертаційна робота Менюка Миколи Васильовича, спрямована на теоретичне обґрунтування та розроблення організаційно-економічного механізму управління безпекою праці у територіальних громадах, є актуальною, своєчасною та практично значущою. Її проблематика відповідає спеціальності 073 «Менеджмент», оскільки охоплює процеси формування управлінських систем, розподілу функцій і відповідальності, координації учасників, ресурсного забезпечення, оцінювання результативності та управління ризиками.

Зв'язок дисертації з науковими програмами, планами і темами

Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної роботи Миколаївського національного аграрного університету за темою «Формування потенціалу місцевого розвитку територіальних громад» (номер державної реєстрації 0121U114744).

У межах зазначеної теми здобувачем обґрунтовано підходи до забезпечення безпечних і належних умов праці як важливої складової інфраструктурного забезпечення та сталого розвитку територіальних громад. Зміст дисертації узгоджується з актуальними напрямками досліджень у сфері менеджменту, місцевого розвитку, охорони праці, управління професійними ризиками та підвищення інституційної спроможності органів місцевого самоврядування.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Ознайомлення з дисертаційною роботою дає підстави стверджувати, що мету дослідження сформульовано відповідно до його предметної спрямованості, а визначені завдання послідовно реалізовано в теоретико-методичній, аналітичній та рекомендаційній частинах.

Логіка дисертації побудована за принципом переходу від розкриття теоретичної сутності управління безпекою праці та систематизації організаційно-управлінських засад до діагностики стану відповідної системи у територіальних громадах і подальшого формування організаційно-економічного механізму її удосконалення. Структура роботи охоплює вступ, три взаємопов'язані розділи, висновки, список використаних джерел і додатки.

У першому розділі досліджено теоретико-методичні засади управління безпекою праці у територіальних громадах. Автором узагальнено наукові підходи до визначення понять «безпека праці», «охорона праці», «управління безпекою праці», «територіальна громада» та «професійний ризик», уточнено зміст управління безпекою праці у територіальних громадах як цілісної системи управлінських впливів, спрямованих на виявлення, оцінювання, попередження та мінімізацію професійних ризиків.

Позитивної оцінки заслуговує систематизація ролей основних учасників управління: органів місцевого самоврядування, комунальних підприємств і установ, роботодавців, працівників, профспілок, громадських організацій, Держпраці, ДСНС, Пенсійного фонду України та інших заінтересованих сторін. Такий підхід дає змогу розглядати безпеку праці як міжсекторальну управлінську проблему, що потребує координації стратегічного та операційного рівнів.

Вагомим є обґрунтування методичних підходів до оцінювання стану управління безпекою праці з урахуванням нормативно-правових, організаційно-управлінських, кадрових, ресурсно-фінансових, інформаційно-аналітичних, соціально-партнерських і ризик-орієнтованих складових. Автор аргументує необхідність переходу від фрагментарних оцінок і ретроспективного контролю до комплексної системи, яка поєднує організаційну ефективність управлінських процесів з економічною доцільністю превентивних заходів.

У другому розділі здійснено соціально-економічну характеристику розвитку територіальних громад Миколаївської області в умовах безпекових викликів, оцінено організаційне забезпечення управління безпекою праці та досліджено економічні, кадрові й ресурсні чинники його результативності. Проведений аналіз дав змогу виявити інституційні обмеження, дефіцит ресурсів, кадрові проблеми та недостатню інтегрованість питань охорони праці у стратегічні й програмні документи розвитку громад.

Заслуговує на підтримку прагнення здобувача пов'язати організаційні характеристики системи управління з її економічною результативністю. Це забезпечило основу для обґрунтування превентивних інструментів, які мають не лише знижувати професійні ризики, а й запобігати втратам трудового потенціалу, простою комунальних підприємств, додатковим витратам і негативним соціально-економічним наслідкам для громади.

У третьому розділі сформовано концептуальні засади організаційно-економічного механізму управління безпекою праці у територіальних громадах в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення. Автором запропоновано

організаційні важелі, що охоплюють розподіл повноважень, координацію дій, інформаційне забезпечення, моніторинг професійних ризиків, соціальне партнерство та розвиток культури безпеки.

Значущим результатом є розроблення інтегрованої дворівневої моделі управління безпекою праці, яка поєднує стратегічний рівень органів місцевого самоврядування з операційним рівнем комунальних підприємств і установ. Запропонована модель системно інтегрує нормативно-правовий, організаційно-управлінський, кадрово-компетентнісний, ресурсно-фінансовий, інформаційно-аналітичний та ризик-орієнтований компоненти.

Практичну спрямованість роботи підсилюють пропозиції щодо інтеграції безпеки праці у стратегічні й програмні документи територіальних громад, застосування системи ключових показників ефективності, поетапного планування, цифрового моніторингу та ризик-орієнтованого підходу. Сукупність цих інструментів створює передумови для переходу від реактивної до превентивної моделі управління.

Обґрунтованість результатів забезпечена використанням комплексу загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема системно-структурного, порівняльного, аналітичного, статистичного, графічного, абстрактно-логічного методів, систематизації, узагальнення та моделювання. Інформаційну базу становлять наукові праці українських і зарубіжних учених, нормативно-правові акти, статистичні матеріали та результати авторських аналітичних узагальнень.

Висновки за розділами та загальні висновки логічно пов'язані з поставленими завданнями, відображають основні результати дослідження та містять конкретні пропозиції щодо удосконалення системи управління безпекою праці на місцевому рівні.

Наукова новизна одержаних результатів

Наукова новизна дисертації полягає у розвитку теоретико-методичних і практичних засад формування ефективної системи управління безпекою праці у територіальних громадах в умовах децентралізації, воєнного стану та сучасних безпекових викликів.

До найбільш вагомих результатів, одержаних здобувачем, доцільно віднести такі:

- вперше розроблено інтегровану дворівневу модель управління безпекою праці у територіальній громаді, яка поєднує стратегічний рівень органів місцевого самоврядування та операційний рівень комунальних підприємств і установ;

- удосконалено підходи до формування системи управління безпекою праці на місцевому рівні шляхом її інтеграції у стратегічні та програмні документи розвитку територіальних громад на засадах ризик-орієнтованого управління;

- обґрунтовано систему ключових показників ефективності управління безпекою праці, що створює можливості для моніторингу, оцінювання результативності та своєчасного коригування управлінських рішень;

- розроблено концептуальні засади інтеграції системи управління безпекою праці у загальну систему безпеки територіальної громади, що охоплює цивільний захист, громадську безпеку, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист і діяльність комунального сектору;

– дістали подальшого розвитку науково-методичні підходи до ризик-орієнтованого управління через обґрунтування ролі локальної нормативно-правової бази, інформаційно-аналітичного забезпечення, цифрового моніторингу та комплексного оцінювання;

– удосконалено підходи до формування й реалізації місцевих програмних заходів з охорони праці шляхом поетапного планування та інтеграції безпекових аспектів у стратегічні документи розвитку громад.

Сукупність представлених положень формує цілісне наукове бачення управління безпекою праці як складової місцевого розвитку, соціальної відповідальності, збереження людського капіталу та стійкості територіальних громад.

Теоретичне та практичне значення результатів дослідження

Теоретичне значення результатів дисертації полягає у поглибленні наукового розуміння управління безпекою праці на рівні територіальних громад, уточненні його понятійного змісту, систематизації функцій і суб'єктів, розвитку підходів до оцінювання та обґрунтуванні взаємозв'язку між безпекою праці, інституційною спроможністю, соціально-економічним розвитком і стійкістю громади.

Практична цінність роботи визначається можливістю використання запропонованих рекомендацій органами місцевого самоврядування, комунальними підприємствами й установами під час формування місцевих програм охорони праці, розподілу повноважень, планування превентивних заходів, впровадження системи КРІ, цифрового моніторингу професійних ризиків та розвитку культури безпеки.

Результати дисертаційного дослідження отримали практичне застосування у діяльності Миколаївського національного аграрного університету та Шевченківської сільської ради. В університеті відповідні теоретико-методичні положення використовуються в освітньому процесі та підготовці наукових робіт, а у діяльності сільської ради застосовано пропозиції щодо організаційного забезпечення управління безпекою праці, планування заходів, моніторингу ризиків і формування безпечного трудового середовища.

Повнота викладення результатів дисертації в наукових публікаціях

Основні положення і результати дисертації достатньо повно відображені у наукових працях здобувача. За тематикою дослідження опубліковано 10 наукових праць, з яких 4 статті у наукових фахових виданнях України, 1 стаття у виданні, що індексується у наукометричній базі Scopus, та 5 праць апробаційного характеру.

Тематика публікацій охоплює сутність і категорійний апарат управління безпекою праці, кадрові та ресурсні аспекти, ризик-орієнтоване управління охороною праці, правове забезпечення, роль муніципальної влади, механізми захисту населення та економічні інструменти безпеково орієнтованого розвитку територіальних громад.

Наукові публікації відповідають змісту дисертації та відображають основні результати, винесені на захист. Матеріали дослідження апробовано на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Оцінка структури, змісту та оформлення дисертації

Структура дисертаційної роботи є логічною та відповідає меті й завданням дослідження. Послідовність викладення матеріалу забезпечує перехід від теоретичного осмислення управління безпекою праці до діагностики його стану та формування організаційно-економічного механізму на рівні територіальних громад.

Дисертація написана науковим стилем, характеризується належною аргументованістю, містить табличні та графічні матеріали, що доповнюють аналітичну частину. Сформульовані висновки відповідають змісту розділів, а практичні рекомендації випливають із проведеного аналізу. Оформлення дисертації загалом відповідає встановленим вимогам до кваліфікаційних наукових праць.

Дотримання принципів академічної доброчесності

За результатами ознайомлення з дисертацією та науковими публікаціями здобувача підстав для висновку про наявність порушень академічної доброчесності не виявлено. Використані наукові положення, нормативно-правові матеріали, статистичні дані та результати інших авторів супроводжуються відповідними посиланнями.

Авторські теоретичні положення, методичні розробки, аналітичні висновки та практичні рекомендації належним чином відокремлені від запозичених матеріалів. Дисертаційна робота має ознаки самостійного завершеного дослідження, а сформульовані результати відображають особистий внесок Менюка Миколи Васильовича.

Зауваження та дискусійні положення

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу, вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та положення, які можуть бути предметом наукової дискусії.

1. У дисертації обґрунтовано необхідність фінансового забезпечення превентивних заходів, однак доцільно було б конкретизувати етапи формування відповідних видатків у бюджетному процесі територіальної громади. Зокрема, потребують уточнення підходи до визначення обсягів фінансування, розпорядників бюджетних коштів, джерел покриття витрат, строків реалізації заходів і показників їх результативності. Наукову та практичну цінність роботи посилило б представлення орієнтовної структури місцевої цільової програми з безпеки праці із зазначенням бюджетних програм, напрямів фінансування, відповідальних виконавців та індикаторів виконання.

2. У роботі переважно акцентовано увагу на бюджетних, організаційних і превентивних інструментах, тоді як потенціал страхового захисту розкрито недостатньо. Доцільно було б розглянути можливості страхування працівників від нещасних випадків, страхування відповідальності комунальних підприємств, майнових і техногенних ризиків, а також формування механізмів співфінансування страхових платежів. Окремої уваги заслуговує питання використання страхування не лише як компенсаційного, а і як превентивного інструменту, за якого розмір страхових тарифів та умови договорів можуть залежати від рівня професійних ризиків і якості системи управління безпекою праці.

3. Запропоновані у дисертації заходи мають комплексний характер, однак громади істотно відрізняються за фінансовою спроможністю, кадровим

потенціалом, станом інфраструктури та рівнем професійних ризиків. У зв'язку з цим варто було б запропонувати чіткий алгоритм ранжування заходів за критеріями терміновості, рівня ризику, очікуваного соціального та економічного ефекту, вартості реалізації й масштабів можливих наслідків. Практичну значущість дослідження підвищило б використання матриці пріоритетності, яка дала б змогу органам місцевого самоврядування обирати першочергові заходи залежно від наявного ресурсного забезпечення.

4. У дисертації аргументовано економічну доцільність превентивного управління, проте методичний інструментарій кількісного оцінювання ефективності відповідних витрат потребує поглиблення. Доцільно було б застосувати такі показники, як строк окупності інвестицій, співвідношення витрат і вигід, економічний ефект від зниження рівня травматизму, обсяг відвернутих збитків, скорочення простоїв, зменшення компенсаційних виплат і втрат робочого часу. Це дало б змогу більш переконливо продемонструвати економічні переваги превентивних заходів і сформувати практичний інструментарій для прийняття фінансово обґрунтованих управлінських рішень.

5. Фінансові можливості громад визначають масштаби впровадження цифрових систем моніторингу, навчання персоналу, проведення аудитів, оновлення обладнання та фінансування профілактичних заходів. Водночас у роботі не сформовано диференційованих підходів для громад із високим, середнім і низьким рівнями фінансової спроможності. Доцільним було б запропонувати типологію інструментів залежно від доходної бази громади, частки власних доходів, рівня дотаційності, боргового навантаження та доступу до зовнішніх джерел фінансування. Такий підхід дозволив би адаптувати запропонований механізм до реальних умов функціонування різних територіальних громад.

6. Для малих і фінансово неспроможних громад самостійне впровадження цифрового моніторингу, проведення професійного аудиту, підготовка фахівців або закупівля спеціалізованого обладнання може бути економічно недоцільним. У цьому контексті перспективним є створення спільних міжмуніципальних центрів з питань безпеки праці, фінансування мобільних консультаційних груп, організація спільного навчання працівників і використання єдиних інформаційно-аналітичних платформ. Розкриття організаційних форм, моделей співфінансування та розподілу відповідальності між громадами посилює б прикладний характер дисертаційного дослідження.

Наведені зауваження мають переважно рекомендаційний і дискусійний характер, не заперечують достовірності основних результатів, не знижують наукової цінності дисертації та можуть бути враховані автором у подальших дослідженнях.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Менюка Миколи Васильовича на тему «Організаційно-економічний механізм управління безпекою праці у територіальних громадах» є самостійним, завершеним і актуальним науковим дослідженням, у якому розв'язано наукове завдання щодо розвитку теоретико-методичних засад і розроблення практичних рекомендацій з формування ефективної системи управління безпекою праці у територіальних громадах в умовах децентралізації, воєнного стану та післявоєнного відновлення.

Дисертація характеризується логічною структурою, належним методичним рівнем, аргументованістю наукових положень, достовірністю висновків і практичною спрямованістю рекомендацій. Основні результати дослідження оприлюднено в наукових публікаціях, апробовано на конференціях та впроваджено в освітню діяльність і практику місцевого самоврядування.

За актуальністю, змістом, рівнем наукової новизни, теоретичним і практичним значенням, повнотою оприлюднення результатів та дотриманням принципів академічної доброчесності дисертаційна робота відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Менюк Микола Васильович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 073 «Менеджмент», галузі знань 07 «Управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту
Уманського національного університету
_____ Марина ВУЙЧЕНКО